

O'QUVCHILARNING MA'NAVIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KITOB O'QISH TAMOYILLARI

Z.M.Asanova, O.X.Abduxamidov, M.X.Karshibayev

**Guliston shahar 2-maktab rus tili fan o'qituvchisi, Guliston shahar 2-
maktab texnologiya fan o'qituvchilari, e-mail:maktab2*gul@gmail.com**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7556463>

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlari uchun kitob tanlash tamoyillari xususida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: kitob, o'quvchi, maktab, dars, sinfdan tashqari o'qish

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 12-yanvar kuni "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi farmoyishni imzoladilar. Farmoyishda bolalar adabiyotining sifatini yaxshilashga alohida e'tibor qaratdilar. Xususan, ta'lim muassasalarida sinfdan tashqari o'qish uchun tavsiya etilgan o'zbek va chet el adiblarining mumtoz va zamonaviy asarlarini tanlab, xrestomatiya adabiyotlari ro'yxatlarini qayta ko'rib chiqish va o'quv jarayoniga mutolaa etilgan asarlar asosida insho yozish tizimini joriy etish masalasiga alohida urg'u berilgan.

O'quvchini o'qish malakasi bilan qurollantirish bilan bir qatorda kitobni mustaqil o'qiy oladigan, uni tushunadigan, ma'lum bir mavzuga oid kitoblarni tanlay oladigan, gazeta va jurnallarni ham mustaqil o'qiydigan faol kitobxonni tarbiyalaydi. Shu jihatdan sinfdan tashqari o'qish (STO') tarbiyaning asosiy quroli sifatida xizmat qiladi, ko'p narsani bilishga havasni orttiradi.

STO'ning maqsadi o'qish malakalarini takomillashtirish, kitob tanlay oladigan, muntazam kitob o'qiydigan, o'qilgan kitobni to'g'ri baholay oladigan ongli kitobxonni tarbiyalashdir. Sinfdan tashqari o'qish o'quv dasturi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, unda ko'zda tutilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirishda yaqindan yordam beradi. Buning uchun o'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini tarbiyalash, ularni oddiy kitobxondan ijodkor kitobxon darajasiga ko'tarish talab etiladi. O'quvchilarda kitobga havas uyg'otishda har bir bolaga yakka tartibda yondashish, shaxsiy qizi-qishlarini hisobga olish zarur. Bolalarda kitob ustida ishlash malakasini shakllantirish ularni kitobxonlik madaniyatini tarbiyalashning muhim – omilidir.

Sinfdan tashqari o'qishning asosiy maqsadi, o'quvchilarni kitoblarga, badiiy asarlarga qiziqishlarini oshirish, bilimlari asosida kitob ustida ishlash yuzasidan ko'nikma va malakalar hosil qilish, dunyoqarashi va nutqlarini o'stirish hamda kutubxonada mustaqil ishlash tajribalarini paydo qilishdan iboratdir. Boshlang'ich ta'lim va nutq o'stirish dasturida sinfdan tashqari o'qishning

maqsadim o'quvchilarning bilimlarini kengaytirish, kitobga va bilim olishga havasini tarbiyalash, kitob bilan mustaqil ishlash malakasini takomillashtirish, ularning kitob o'qishga qiziqishlarini oshirishdir.

Bu maqsadlarni amalga oshirish uchun yosh kitobxonlarda kitobni mustaqil o'qishga havas uyg'otish; yosh xususiyatlariga mos bo'lgan adabiyotlar va ularning turlari bilan o'quvchilarni tanishtirish, mustaqil o'qish uchun kitob tanlash, tanlangan kitoblarni ongli ravishda o'qib, o'qilganlarning mazmunini idrok etish, fikrlash, mulohaza yuritishga o'rgatish talab etiladi. Sinfdan tashqari o'qish uchun kitob tanlashda uning ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyatiga e'tibor beriladi. Sinfdan tashqari o'qish uchun kitob tanlashda quyidagi tamoyillarga amal qilinadi:

1. O'zbek va chet el bolalar adabiyoti yozuvchilari asarlarini tanlash.
2. Kitob tanlashda o'quvchilarni har tomonlama tarbiyalashga xizmat qilishni ko'zda tutish.
3. Asar janri va mavzusini xilma-xilligiga e'tibor berish.
4. O'quvchilarning yoshi va saviyasiga muvofiqligini hisobga olish.
5. O'quvchilarning shaxsiy qiziqishini mustaqil o'qishni hisobga olish.
6. Mavsumiy tamoyilga amal qilish.

Sinfdan tashqari o'qishga rahbarlikning asosiy shakli maxsus STO' darslaridir, u erkin dars hisoblanadi. STO' darslarida o'quvchilarning kitobxonlik qiziqishlari, bilim doirasi, estetik taassurot, badiiy obrazlarning idrok etishi, ijodi rivojlanadi, faol kitobxonga xos ko'nikma va malakalar rivojlanadi.

STO' darslariga qo'yiladigan talablar:

- har bir darsni kirish suhbatini bilan boshlash;
- har bir darsda o'quvchilar o'qigan kitoblar-asarlarni hisobga olish;
- har bir darsda o'qish uchun yangi asarlar tavsiya qilish;
- har bir darsda o'qilgan asar yuzasidan suhbat metodida tahlil ishlarini amalga oshirish;
- o'qilgan asarlar yuzasidan ko'rgazmalar tayyorlash, asarga taqriz yozish, asar muallifi haqida ma'lumotlar to'plash, albomlar tayyorlash, kitobxonlik kundaligini yuritish;
- har bir darsda tahlil qilingan asarlar yuzasidan umumlashtiruvchi, yakunlovchi suhbat uyushtirish.

Nutq o'stirish mashg'ulotlarida, ayniqsa, bolalarning badiiy asarlarni o'qib, hikoya qilib berishlariga katta ahamiyat beriladi. Badiiy asarlarni qayta hikoya qilib berishga o'rgatish va ularni sahnalashtirish, she'rni yod oldirish o'qituvchiga katta mahorat va mas'uliyat yuklaydi. Muallif tomonidan badiiy asar mazmuni qanchalik yorqin ifodalangan bo'lsa, unda ishtirok etuvchilarning nutqlari

(gaplari) bolalarga ifodali, mazmunli yetkazilsa, u bolalarni hayajonlantiradi, histuyg'ularining rivojlanishiga, asar qahramonlari bilan bo'ladigan voqealarning uzoq esda saqlanishiga, lug'atining boyishiga hamda nutqining grammatik jihatdan to'g'ri shakllanib borishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

References:

1. Qurbonova M.F. Mustaqil ishlarni tashkil etish asosida o'quvchilarini o'quv-bilish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan metodlar. Xalq ta'limi, 2020. 3- maxsus son, 37-43 bet.
2. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию./ Отв. ред. и сост. П. В. Алексеев. — М.: Школа-Пресс, 1995, — 448 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология. / Под ред. В. В. Давыдова. — М., 1991,-480 с.